

Ks. prof. dr hab. Jan Kazimierz Przybyłowski

Kierownik Katedry Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych

na Wydziale Teologicznym

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

ks. Włodzimierz Stanisław Kosiacki

Duszpasterstwo więziennictwa w Polsce na przykładzie Zakładu Karnego w Garbalinie

Studium analityczno-ewaluacyjne

Toruń 2023

Rozprawa doktorska napisana w Katedrze Nauk Społecznych i Prawa Kanonicznego

pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wojciecha Cichosza

Promotor pomocniczy ks. dr Sławomir Tykarski

„Gdy odwiedzam więzienie, myślę: dlaczego oni, a nie ja. Ich upadek mógł być moim. Nie czuję się lepszy od nich” - to słowa papieża Franciszka z wywiadu dla „La Voz del Pueblo” (dnia 25 maja 2016). Przytaczam je nie tylko dlatego, że podzielam jego całe nauczanie, staram się je poznawać, rozumieć i przekazywać dalej, ale przede wszystkim dlatego, że zawsze stoję w obronie Franciszka, jeśli ktoś próbuje „atakować” jego osobę. Z nauczaniem, z poglądami, z formą przekazu można dyskutować, ale pozostanę wierni autorytetowi osoby, następcy św. Piotra, w którego historię wpisuje się również słabość wiary w Chrystusa, ale to z niej wyrasta miłość zdolna do złożenia ofiary ze swego życia, dla Mistrza. Do takiej postawy wezwany jest każdy uczeń Chrystusa, zwłaszcza w chwilach zwątpienia, w obliczu ludzkich tragedii, a przede wszystkim wobec osób zepchniętych na margines życia społecznego, kościelnego, rodzinnego, także zamkniętych w więzieniach.

Papież Franciszek nieustannie woła do współczesnych ludzi: „Musimy uznać otaczającą nas pokusę obojętności wobec innych, zwłaszcza najsłabszych. Trzeba powiedzieć, że rozwinęliśmy się pod wieloma aspektami, ale jesteśmy analfabetami w towarzyszeniu, opiece i wspieraniu najsłabszych, i najbardziej wrażliwych w naszych rozwiniętych społeczeństwach. Przyzwyczajiliśmy się do odwracania wzroku, do przechodzenia obok, do ignorowania sytuacji, chyba że dotyczą nas bezpośrednio” (*Fratelli tutti*, 64). Jest to wezwanie do udzielania im

pomocy, na które odpowiadają kapelani więzienni, towarzyszący ludziom uwięzionym fizycznie, społecznie wykluczonym, moralnie rozbitym, duchowo zatraconym.

W odniesieniu do osób odbywających zasłużoną karę trzeba najpierw stosować miarę sprawiedliwości: „Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości, albowiem oni będą nasyćeni” (Mt 5, 6). Bardzo często jednak nad sprawiedliwością biorą górę różne negatywne siły, takie jak: zawziętość, nienawiść czy nawet okrucieństwo. Prowadzi to do tego, że chęć zniszczenia przeciwnika, narzucenia mu całkowitej zależności, ograniczenia jego wolności, staje się istotnym motywem działania: jest to sprzeczne z istotą sprawiedliwości, która sama z siebie zmierza do ustalenia równości i prawidłowego podziału pomiędzy partnerami sporu (Jana Paweł II, Encyklika *Dives in Misericordia*, 12). Dlatego pomagając więźniom trzeba sięgnąć do głębszego pokładu sprawiedliwości, jakim jest miłosierdzie. To ono pomaga wydobywać z człowieka dobro i okazać mu miłość.

I choć funkcjonuje w języku potocznym przysłowie, że „w więzieniu przebywają tylko niewinni, a prawdziwie winni są na wolności”, to jednak sam fakt, że tam są ludzie potrzebujący pomocy stanowi wystarczający motyw do zajęcia się tym problemem również od strony naukowej, zwłaszcza w teologii ukierunkowanej na praktykę.

Problematyka i aspekty leksykalne

Przy Dyrektorze Generalnym funkcjonuje *Rada Duszpasterstwa Więziennego* jako organ doradczy, opiniodawczy i koordynujący zadania w zakresie działalności duszpasterskiej w zakładach karnych i aresztach śledczych prowadzonej wobec osadzonych. *Radę Duszpasterstwa Więziennego* tworzą naczelnicy kapelani: Kościoła Rzymsko-Katolickiego, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i Kościoła Prawosławnego. Jest to ważna informacja, bo chodzi przede wszystkim o uzgodnienie znaczenia terminu *duszpasterstwo*, który może mieć różne konotacje w zależności od denominacji chrześcijańskiej. Poza tym ks. Włodzimierz Stanisław Kosiacki, autor recenzowanej dysertacji doktorskiej, używa pojęcia „duszpasterstwo więziennictwa”, co może mieć w tym wypadku większy zakres, bo zakłada współpracę ze służbami więziennymi, a także roztoczenie nad nimi również opieki duszpasterskiej.

Należy zaznaczyć, że Autor we wstępie do pracy w sposób wyczerpujący wyjaśnia podstawowe pojęcia wykorzystane w tytule pracy, a także ściśle odnoszące się do więziennictwa. Doktorant charakteryzuje również literaturę na ten temat, do której udało mu się dotrzeć dzięki solidnej kwerendzie naukowej. Jako wartość dodaną trzeba podkreślić aspekt osobowy: „W pracy ważną rolę odegrały również osobiste doświadczenia autora. Jako kapelan więzienny, pełniący tę funkcję od 2017 roku, dysponuje czynioną na bieżąco, ukierunkowaną

obserwacją więźniów i personelu penitencjarnego Zakładu Karnego w Garbalinie, która poszerza materiał źródłowy” (*Wstęp*, s. 10).

Problem i cel dysertacji

„Celem niniejszej pracy, która nosi tytuł: *Duszpasterstwo więziennictwa w Polsce na przykładzie Zakładu Karnego w Garbalinie. Studium analityczno-ewaluacyjne*, jest pytanie o możliwość wpływu religii i posługi kapelana więziennego na resocjalizację osoby skazanej na karę pozbawienia wolności” (*Wstęp*, s. 10). Chcąc odpowiedzieć na tak sformułowany problem badawczy, Autor sformułował pytania uzupełniające: jak postrzegana jest efektywność duszpasterstwa więziennego w ogólności, tj. co przyczynia się do jego natężenia, a co osłabia; a także: jak zaangażować to duszpasterstwo, aby ukazać jego sens i wartość, a także jaki jest stosunek osadzonych do osób prowadzących pracę duszpasterską (w szczególności kapelana więziennego). Analizy teoretyczne odnośnie roli Kościoła w wypełnianiu misji na rzecz więźniów, poparte badaniem prawnego usankcjonowania obecności kapelanów w więzieniach i ewolucji jego funkcji stały się podłożem dla kolejnych dociekań (*Wstęp*, s. 10).

Z przedstawionych fragmentów wstępu wynika, że ks. Włodzimierz Stanisław Kosiacki precyzyjnie określił problem badawczy, podkreślając przy tym, że ma również osobiste doświadczenia w tym obszarze pracy duszpasterskiej, co ma ogromne znaczenie w prowadzeniu badań naukowych, zwłaszcza z wykorzystaniem metody eksploracyjnej, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części recenzji.

Ocena merytoryczna

Rozprawa doktorska jest obszerna, liczy bowiem 321 stron. Świadczy to o ogromie pracy włożonej przez ks. Włodzimierza Stanisława Kosiackiego. Jest to z pewnością owoc zapалу naukowego Autora, który jest i teoretykiem, i praktykiem posługi więziennej. Zrozumiałym jest też przyjęcie metody analityczno-ewaluacyjnej, dzięki której można połączyć w jedną całość elementy teoretyczno-praktyczne. Podziwiam i jestem pełen uznania dla dociekliwości badawczej Autora i potrafię docenić wkład opieki promotorskiej ks. prof. Wojciecha Cichosza, co jest wynikiem pierwszej lektury pracy z ciekawości, aby później powrócić do uważnego przyjrzenia się jej z perspektywy oceny jej naukowości.

W merytoryce badań teoretyczno-praktycznych to właśnie „dwuaspektowość” przedstawianego problemu jest bardzo wysoko oceniana. Wymaga jednak od Autora ogromnej dyscypliny w komponowaniu planu pracy, w którym należy zastosować logiczny i

kompatybilny podział na zagadnienia główne i szczegółowe, i konsekwentnie stosować zasadę kumulatywności. W przyjętej koncepcji pracy spełnia on wszystkie kryteria merytoryczności zaplanowanych etapów badań. Podkreślić również należy, że w połączeniu teorii z praktyką Autor ma możliwość sięgnięcia do historii opracowywanego problemu, co też skrupulatnie uczynił w rozdziale pierwszym: *Historyczne i prawne aspekty duszpasterstwa więziennego*. W tej części Doktorant umiejscowił rys historyczny duszpasterstwa więziennego (1), podstawy prawne działalności duszpasterskiej (2), doskonalenie roli kapelana więziennego i osób wspomagających (3).

Uwarunkowania historyczne (*rys historyczny duszpasterstwa więziennego*) stanowią ważny element oceny obecnego stanu duszpasterstwa więziennego. Należy jednak zaznaczyć, że choć tego typu opracowanie wymaga od Autora podjęcia dużego wysiłku w zebraniu stosownych źródeł, to jednocześnie z racji ograniczonej struktury pracy stanowi ono jedynie akcydens merytoryczny. W całości pracy „historia” poszerza perspektywę spojrzenia na opracowywany temat, ale też pozostawia niedosyt u Czytelnika z racji skondensowanej treści przedstawianych informacji. Ma to również pozytywne wydźwięk, bo zachęca czytelnika do osobistych studiów historycznych na interesujący go temat.

W ocenie ogólnej można jednak zaznaczyć, że historia więziennictwa i ukazanie rozwoju opieki religijnej nad więźniami wymaga podjęcia osobnego studium. Chodzi bowiem o to, że obecny stan systemu penitencjarnego, nowy sposób podejścia do penalizowania przestępstw i więziennictwo są organizowane w oparciu o całkowicie nowy stan prawny, społeczny, kulturowy, czy też religijny. Przykładem jest choćby podejście do stosowania kary śmierci jako najwyższego wymiaru kary.

Rozdział drugi został poświęcony omówieniu struktury duszpasterstwa więziennego oraz zakresu posług kapelanów więziennych w perspektywie trzech zagadnień szczegółowych: 1) Pismo Święte źródłem koordynowania i realizacji działań duszpasterskich, 2) opieka duszpasterska ekumeniczna w poszczególnych zakładach penitencjarnych; 3) definicje, formy i efekty tzw. pociechy duszpasterskiej.

Po przeczytaniu tej części rozprawy doktorskiej nasuwa się wniosek, że ks. Włodzimierz Kosiacki uznał nadrzędność Biblii jako źródła nie tylko w teologii, ale również organizowania opieki pastoralnej w więziennictwie. To prawda, że objawione słowo Boże zawiera Prawdę, która ujawnia się jako mądrość, a gdyby pójść śladem darów Ducha Świętego należy uznać, że w Piśmie Świętym objawione są również pozostałe dary: rozumu, rady, męstwa, umiejętności,

pobożności i bojaźni Bożej. Chodzi natomiast o to, że poza teologią nie powinno się raczej wykorzystywać „instrumentalnie” – „użytecznie” Pisma Świętego jako źródła dla opisanego nawet tak nobliwej czynności, jaką jest duszpasterstwo. Lepiej byłoby w tym wypadku po prostu nazwać tę część: *Podstawy koordynowania i realizacji działań duszpasterskich*.

W trzeciej części pracy (rozdział III) doktorant przeanalizował rolę kapelana więziennego w realizacji programów penitencjarnych poruszając kolejno następujące problemy: 1) udział osób duchownych w sprawiedliwości retributywnej, 2) zaangażowanie duchowieństwa w wykonywanie kar probacyjnych; 3) realizacja sprawiedliwości naprawczej, 4) efekty pracy duszpasterskiej w mediacjach; 5) rola kapelana więziennego w resocjalizacji penitencjarnej i kontrowersje wokół problemu.

Dwa kolejne rozdziały należą do części ewaluacyjnej. Najpierw Autor opisał zakład karny w Garbalinie (rozdział IV): struktura organizacyjna (1); osadzeni, kadra i obsługa (2); metody pracy na poszczególnych oddziałach (3); programy wychowawcze i terapeutyczne (4); opieka i obsługa duszpasterska (5); rola kapelana więziennego (6); wpływ kapelana na osadzonych i przemiany osobowości więźniów (7).

Ta część pracy zawiera bardzo cenne wyniki przeprowadzonych analiz pokazujących na konkretnych przykładach, że aktywność duszpasterzy więziennych w zakładach karnych nie musi sprowadzać się jedynie do głoszenia słowa Bożego i posługi sakramentalnej. Z przeprowadzonych badań wynika też, że osoba duchowna spełnia raczej funkcje o charakterze pomocowym, doradczym, w niektórych wypadkach jest to nadzwyczajna interwencja. Natomiast wyraźnie widać, że jednym z najważniejszych zadań kapelanów jest tworzenie środowiska i włączanie w pomoc więźniom różnych osób i organizacji, które spełniają podstawowy warunek pod hasłem: „godny zaufania”.

Rozdział piąty – badania własne – zawiera ankietę z omówieniem problematyki badań i hipotez badawczych, metody i organizacji badań, socjodemograficznej charakterystyki środowiska badawczego, a także problemu religijności i resocjalizacji respondentów. W tym ostatnim podpunkcie znajdują się jeszcze zagadnienia szczegółowe: religijność badanej grupy, praktyki religijne w Zakładzie Karnym w Garbalinie, stosunek do wiary i religii oraz duszpasterstwa więziennictwa, stopień socjalizacji skazanych, plany respondentów odnośnie przyszłości powięziennej. Drugi podrozdział dotyczy kwestionariusza – oczekiwań osoby pozbawionej wolności wobec kapelana więziennego, który został podzielony na dwa

podpunkty: 1) charakterystyka grupy badawczej; 2) praca kapelana więziennego oczami skazanych.

W ogólnej ocenie merytorycznej nasuwa się kilka uwag. Najpierw trzeba podkreślić wrażliwość ks. Włodzimierza Kosiackiego na te sprawy społeczne, które należą do negatywnie postrzeganych obszarów życia społeczeństwa. Więzienie nie jest z pewnością miejscem kojarzącym się z przyjemnościami, choć bardzo często wywołuje ludzką ciekawość. Może dlatego wiele scenariuszy filmowych uwzględnia sceny z więzienia jako „przynętę” dla potencjalnych widzów.

Z przedstawionej wizji więzienia przez Doktoranta wynika natomiast, że jest to miejsce kumulowania się ludzkich „dramatów”, dlatego tylko osoby o wysokim stopniu odporności psychicznej i wysokim „morale” mogą zaangażować się w pomoc osobom skazanym. Dalej, Doktorant nie ograniczył swoich badań do „analizowania przypadków” i dyskusji ich wyników, ale podjął próbę rekonesansu w konkretnym zakładzie karnym. Ta udana egzemplifikacja podjętej problematyki pokazuje, że w odniesieniu do wrażliwych sfer życia społecznego warto podejmować badania fokusowe, które pozwolą poznać badany fenomen bardziej w perspektywie praktycznej niż teoretycznej.

Z tym wiążą się też kolejne uwagi merytoryczne. Najpierw docenić należy wysiłek ks. Stanisława Kosiackiego w przeprowadzeniu kwerendy naukowej. Dzięki temu Doktorant jest w posiadaniu cennych źródeł i literatury na interesujący go temat, i z pewnością będzie z niego korzystał podczas przygotowywania kolejnych przyczynków naukowych. Natomiast w oglądzie całości pracy widać wyraźnie, że Autor mógłby dużo więcej osiągnąć twórczych wyników, gdyby kosztem materiału teoretycznego bardziej zajął się empirią i praktyką.

Schemat podziału merytorycznego przyjęty w pracy jest logiczny i przejrzysty, gdyż został oparty na triadzie zgodnej z teorią organizacji: historia (doświadczenie), struktura (przedmiot), zasoby ludzkie (podmiot). Rozbudowana część teoretyczna w badaniach socjologicznych służy przede wszystkim przygotowaniu hipotez, które później są weryfikowane w empirii, a po przeprowadzeniu analiz ilościowych wyciągane są wnioski. Autor jednak nie postawił hipotez, i moim zdaniem słusznie, bo zastosował klasyczny sylogizm praktyczny, czyli podział pracy na: 1) część normatywną; 2) część empiryczną; 3) część praktyczną.

Mając jednak na uwadze wartość przeprowadzonych badań empirycznych można było przyjąć metodę eksploracyjną. Wtedy te trzy problemy ujęte teoretycznie, które w pracy zajmują trzy rozdziały, stałyby się jednym rozdziałem wprowadzającym, a wyniki badań

zostałyby podzielone na rozdziały zgodnie z tematyką szczegółową pytań zawartych w kwestionariuszu. To jest oczywiście tylko daleko idąca sugestia Recenzenta, która nie należy do oceny, ale jest propozycją do dialogu naukowego z Doktorantem.

Ocena formalno-metodologiczna

Ostatnie zdania w ocenie merytorycznej można potraktować jako wstęp do opinii na temat metodologii. Najpierw należy sięgnąć do wstępu, w którym Doktorant napisał: „Celem niniejszej pracy, która nosi tytuł: „Duszpasterstwo więziennictwa w Polsce na przykładzie Zakładu Karnego w Garbalinie. Studium analityczno-ewaluacyjne”, jest pytanie o możliwość wpływu religii i posługi kapelana więziennego na resocjalizację osoby skazanej na karę pozbawienia wolności. Stąd pierwsze części dysertacji mają charakter analityczny (źródłowy), zaś dalsze badania są swoistą ewaluacją podejmowanych działań duszpasterskich. Analizę należy rozumieć jako pracę opartą o literaturę przedmiotu, z kolei ewaluację jako praktyczną aplikację wskazań teoretycznych” (*Wstęp*, s. 10). W pewnym sensie jest to kondensacja przeprowadzonych wyżej dywagacji merytorycznych Recenzenta.

Z opisu metodologicznego (*Wstęp*, s. 10-11) wynika, że Autor „widzi” w swojej pracy dwie części: teoretyczną i praktyczną. W opracowaniu części teoretycznej posłużył się krytyczną analizą publikacji naukowych i pracą na źródłach, a jako metodę uzupełniającą wykorzystał metodę badania dokumentów. Natomiast w części praktycznej wykorzystał technikę badań społecznych związaną z metodą wywiadu kwestionariuszowego (standaryzowanego) – kwestionariusza ankiety, który dotyczy jakości i potrzeby posługi kapelana więziennego. Uzyskane wyniki zostały skonfrontowane z wnioskami wypływającymi z analizy źródeł, w czym pomocna okazała się metoda porównawcza.

Nasuwa się tu mała wątpliwość dotycząca wyżej wspomnianego sylogizmu praktycznego, w którym są trzy elementy: 1) przesłanka większa (teoria); 2) przesłanka mniejsza (empiria); 3) wniosek (praktyka). Autor połączył w pracy empirię i praktykę, co w pewnym sensie potwierdza intuicję Recenzenta co do zastosowania metody eksploracyjnej, w której uwzględnić należy założenia teoretyczne dla empirii i praktyki, ale ujęte bardziej z perspektywy intuicyjnej niż czysto teoretycznej. Badania eksploracyjne mają to do siebie, że pozwalają sięgnąć do teorii, ale główny ciężar merytoryczny przeniesiony jest na uzyskanie wyników badań, w których empiria będzie się ściśle łączyć z praktyką. W ten sposób konstruowane są badania nauk stosowanych, wśród których powinna znaleźć się również część badań teologicznych ukierunkowanych na praktykę.

W ocenie formalno-metodologicznej podkreślić więc należy, że Promotor rozprawy doktorskiej, ks. prof. Wojciech Cichosz, zmotywował Doktoranta, pod swoim twórczym kierownictwem, do przeprowadzenia bardzo solidnej kwerendy naukowej, co w przygotowywaniu się do każdego rodzaju badań należy uznać za umiejętność podstawową.

Dalej, kierownictwo Promotora pozwoliło ks. Włodzimierzowi Kosiackiemu wykazać się umiejętnością analizowania krytyczno-porównawczego zebranych źródeł i literatury przedmiotu, w tym również dokumentów prawnych. Dzięki temu powstała bardzo wartościowa część teoretyczna na temat duszpasterstwa więziennego. Może ona w przyszłości zostać opublikowana również jako samodzielna część spełniająca kryteria materiału naukowego. I wreszcie Promotor zadbał, aby pod jego kierownictwem Doktorant podjął badania eksperymentalne z wykorzystaniem metodologii nauk społecznych i praktycznych (stosowanych).

W ocenie formalnej zauważyć również należy dbałość Doktoranta o czysto naukowy styl z dobrze zastosowanymi zasadami leksyki. Terminologia wykorzystywana w pracy jest precyzyjna od strony merytorycznej i wymogów definicyjnych z zachowaniem zasad języka polskiego. Natomiast zauważyć należy, że zapis wielkimi literami „Słowo Boże” odnosi się do osoby Syna Bożego, natomiast w nomenklaturze teologicznej używa się następującego zapisu: „słowo Boże” - w rozumieniu słowa Boga objawionego w Biblii.

Ocena ogólna

W ogólnej ocenie tej rozprawy doktorskiej nasuwa się wniosek, że jej atrybut to przede wszystkim część empiryczno-praktyczna, w której ks. Włodzimierz Stanisław Kosiacki wykorzystał również wyniki badań własnych. Natomiast część teoretyczna, choć bardzo obszerna, stanowi akcydens opracowanego tematu badań. Takie ujęcie w żaden sposób nie ujmuje wartości badań poświęconych wymodelowaniu teoretycznemu duszpasterstwa więziennego w Polsce. Wręcz przeciwnie - ta część dowodzi, że Doktorant posiada wszystkie umiejętności do prowadzenia badań naukowych. Natomiast w perspektywie wartości stosowanej osiągniętych wyników badań, to część poświęcona więzieniu w Garbalinie jest udaną próbą twórczych badań, w których naukowiec wykorzystuje wiedzę (teorię), ale potrafi również intuicyjnie wyznaczać obszary badań, których wyniki będą mogły być wykorzystane także w skutecznej praktyce.

Ocena końcowa

Rozprawa doktorska ks. Włodzimierza Stanisława Kosiackiego stanowi ważny wkład w polską teologię pastoralną w zakresie duszpasterstwa specjalnego z elementami duszpasterstwa specjalistycznego. Z racji podjętego tematu, a przede wszystkim empiryczno-praktycznego ukierunkowania badań, Autorowi udało się opracować tematykę duszpasterstwa więziennego w perspektywie teologii stosowanej. Jej głównym przedmiotem badań jest człowiek jako indywidualna, niepowtarzalna jednostka, która jednak może się prawidłowo rozwijać i realizować swoje powołanie osobowe, egzystencjalne, ale i chrześcijańskie w relacjach społecznych.

Sytuacja więźniów daleka jest od ideału relacji społecznych, a tym bardziej wspólnotowych. Dlatego ukazanie fokusowe konkretnego zakładu karnego umożliwiło Doktorantowi przeświecenie sytuacji więźniów, w których najpierw widać ich człowieczeństwo, zwyczajne ludzkie potrzeby, wśród których jest też wołanie o pomoc kapelana więziennego. Ks. Włodzimierz Stanisław Kosiacki osiągnął założony cel naukowy, a po lekturze tej rozprawy nasuwa się również wniosek, że może ona być dla czytelników źródłem podstawowej wiedzy o więzieniu i pracy kapelana więziennego, a być może będzie też zachętą do stworzenia dobrego scenariusza osobistych medytacji nad kruchością i niepewnością osobistego przekonania o własnej niewinności. Tak łatwo bowiem mogłoby się zdarzyć, że „ich” upadek mógłby być „moim” – nawiązując do słów Franciszka z początku recenzji.

Pytania do dyskusji

W tematyce więziennictwa kryje się wiele tajemnic dla ludzi niewtajemniczonych w arkana subkultury skazanych. W programach telewizyjnych wątki więzienne zawsze wzbudzają ciekawość, a reakcje widzów nawet mogą być wyrazem osobistej traumy. Natomiast zetknięcie się z realiami więzienia, z czym mają do czynienia kapelani zakładów karnych, wymaga od nich „silnych nerwów”. Pojawia się więc pytanie: W jakim stopniu intensywne życie duchowe kapelana może przełożyć się na relacje ze skazanymi? Innymi słowy chodzi o znaczenie osobistego świadectwa wiary kapelana i jego wpływu na osobiste kontakty z więźniami.

Drugie pytanie dotyczy „wyjątkowości” kontaktów kapelana więziennego ze skazanymi grypsującymi. Jakie są różnice w kontaktach kapelana z więźniami głęboko zakorzenionymi w subkulturę, najczęściej recydywistami lub skazanymi za ciężkie przestępstwa, a „zwykłymi więźniami”?

I trzecie pytanie: Czy długoletnia praca kapelana więziennego może mieć wpływ na jego życie psychiczne, duchowe, czy ogólnie ujmując: człowieczeństwo i kapłaństwo?

Czwarte pytanie dotyczy natomiast szczegółowego problemu: Czy kapelan musi znać więzienny slang?

Wniosek końcowy

W podsumowaniu opinii stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska jest w pełnym tego słowa znaczeniu dziełem naukowym i spełnia ustawowe wymagania, dlatego też stawiam wniosek do Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o kontynuowanie przewodu doktorskiego ks. mgr. lic. Włodzimierza Stanisława Kosiackiego.

Warszawa, dnia 12 maja 2023 roku

Ks. prof. dr hab. Jan Kazimierz Przybyłowski